

Brottsenhet vid koppleri och människohandel¹

*Heikki Kallio, biträdande professor i straffrätt, Östra Finlands universitet
Översättning av juris magister Alicia Nylund*

Abstract

Before the 2010s, questions regarding conflict of crimes had not gained much attention in the Finnish criminal jurisprudence. However, in more recent years such questions have been increasingly discussed. This is largely attributable to the Supreme Court of Finland having taken a stance on this question several times in the 2000s. The most recent precedent on conflict of crimes was issued by the Supreme Court in the beginning of 2022. In the precedent KKO 2022:2, which concerned human trafficking for the purpose of labour, the Supreme Court took a stance on the counting of criminal offences in the context of human trafficking. It follows from the precedent that weight shall be given to the number of injured parties (crime victims) when determining whether individual acts constitute one or several criminal counts in the context of crimes that strongly violate legal interests linked to a person, such as health, freedom and the right to self-determination. The current paper uses the recent precedent to suggest how counting should be done within the context of other types of human trafficking and closely related crimes, such as procuring.

The analysis concludes that when counting criminal offences, one must pay attention to differences between various types of crime, including the legal interests protected by the provision in question. Moreover, the circumstances of the case and the differences in criminal methods will affect the count, thus leading to different results. Criteria developed from case law and jurisprudence are given different weight depending on the applicable penal provisions and the circumstances of the case. It is noteworthy that neither the counting criteria nor the weights applied are permanent, but can vary as a consequence of social change. Social change regarding the position of crime victims has, in fact, affected the counting of criminal offences in the sense that nowadays more weight is given to the number of crime victims.

---

1. Title in English: Specifying criminal counts of sexual procuring and human trafficking

Regarding the counting of criminal offences in the context of human trafficking and procuring, this paper concludes that consistent application of the law requires that counts be determined in the same way for all types of human trafficking. Furthermore, when it comes to the counting of criminal offenses, human trafficking for sexual exploitation and procuring should be regarded as comparable offenses. Therefore, the counting of criminal offences in connection with procuring should as a general rule also be based on the number of crime victims.

1. Inledning

Brottskonkurrens, dvs. sammanträffande av brott, är ett viktigt tema både för straffrättsvetenskapen och för rättspraxis kring strafflagen (likaså Tapani 2012, s. 226). Trots detta har frågor om brottskonkurrens inte fått samma sorts uppmärksamhet i finsk rättsvetenskap under första hälften av 2000-talet som andra frågor om straffrättens allmänna läror (i samma riktning Luoto 2022, s. 405, fotnot 5). Innan 2010-talet hade brottskonkurrens behandlats i finsk rättsvetenskap närmast i allmänna framställningar om straffrättens allmänna läror (t.ex. Nuutila 1997; Frände 2004; Tapani – Tolvanen 2008). Däremot hade specialforskning om brottskonkurrens fått mindre uppmärksamhet efter *Pekka Koskinens* doktorsavhandling (Koskinen 1973). Senare har brottskonkurrens i ökande grad blivit föremål för intresse i finsk straffrättsvetenskap (se t.ex. Tapani 2012; Koponen 2015; Kallio 2018; Luoto 2022; Piippo 2022). En orsak till detta har varit att högsta domstolen har tagit ställning till frågor om brottskonkurrens flera gånger under 2000-talet.

Kärnan i frågor om sammanträffande av brott utgörs av att avgöra huruvida den brottsmisstänkta har begått ett eller flera brott (se Frände 2012, s. 288; Ulväng 2005, s. 19). Detta är inte alltid en enkel uppgift, eftersom avgörandena om sammanträffande av brott har stark anknytning till brottsrekvisitet i varje enskild fråga, och tolkningsproblem kan inte lösas med gemensamma kriterier som passar alla brott. I rättspraxis och i rättsvetenskapen har dock några gemensamma bedömningskriterier utvecklats och med hjälp dessa kan man avgöra bland annat huruvida gärningspersonen har gjort sig skyldig till flera brott när personen i fråga har brutit mot samma brottsrekvisit flera gånger (se Koponen 2015, s. 609-610). Gränsdragningen mellan ett brott och flera brott måste dock i sista hand göras på basis av varje enskilt brottsrekvisit och omständigheterna i fallet (se Koskinen 1973, s. 126; Frände 2012, s. 295).

Läran om brottskonkurrens kan delas in i tre undergrupper: 1) lagkonkurrens, 2) brottsenhet och 3) icke-straffbara handlingar som utförs före och efter brottet (se Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 465-466; Tapani – Tolvanen 2016, s. 254-255). I den här artikeln ligger fokus på brottsenhet (undergrupp 2). Den egentliga forskningsfrågan i artikeln är *hur* bör brottsenheten bestämmas

vid koppleri och människohandel om vilka föreskrivs i 20 kap. 9 § respektive 25 kap. 3 § i Finlands strafflag (39/1889, herefter SL). Inspiration till artikeln har hämtats från högsta domstolens avgörande HD 2022:2 där domstolen tog ställning till brottsenhet vid människohandel. Rättsnormen som skapades genom avgörandet undersöks i denna artikel i relation till brottsenhet vid koppleri som högsta domstolen har tagit ställning till i avgörandet HD 2007:38. I artikeln analyseras dessutom vilka följder avgörandet HD 2022:2 får för läran om brottsenhet vid de mer allmänna brotten. Innan den egentliga forskningsfrågan besvaras behandlas brottsenhet på en allmän nivå i artikeln. Forskningsfrågorna medför att forskningsmetoden i artikeln är straffrättsdogmatisk, vilket framkommer i tolkningen av de centrala bestämmelserna och i analysen av systemsambandet mellan människohandel och koppleri. Undersökningen av brottsenhet och närliggande frågor avgränsas till en analys av handlingsbrott. Anledningen till avgränsningen är att koppleri och människohandel ska betraktas som handlingsbrott, eftersom brottsrekvisiten i fråga inte innehåller följd- eller faroelement.

2. Om grunderna för brottsenhet

2.1. Bedömningskriterier

Med bestämmande av brottsenhet avses en situation där man bedömer huruvida en gärningsperson har gjort sig skyldig till flera brott när personen i fråga har brutit mot en och samma straffbestämmelse i en tidsmässig följd (se Jareborg 2001, s. 439; Frände 2012, s. 288-289). Det är fråga om en så kallad längsgående bedömning. Med hjälp av denna bedömning kan man avgöra när gärningar som uppfyller ett visst brottsrekvisit och som följer på varandra bildar en sådan helhet att det är fråga om endast ett brott (Nuutila 1997, s. 375; Tapani – Tolvanen 2016, s. 255). Problemet är dock ofta att bedöma när ett förfarande uppfyller ett brottsrekvisit och när en annan ny gärning börjar. Sådana gränsdragningsproblem uppstår när det rör sig om en serie av brott som tidsmässigt följer på varandra (RP 40/1990 rd, s. 11). Gränsdragningsproblemet uppstår även i situationer där de termer som använts i ett brottsrekvisit möjliggör att ett mycket långvarigt, lagstridigt förhållningssätt betraktas som en enda brottsenhet (se Nuutila 1997, s. 369 och 380; Ulväng 2013, s. 241).

För att lösa de ovannämnda problemen har man utvecklat olika kriterier för bedömningen av vad som utgör en brottsenhet (se Ulväng 2005, s. 27). Märk väl att vikten av dessa kriterier varierar beroende på vilket det aktuella brottet är i varje enskilt fall (se Tapani 2012, s. 222 och 238; Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 468). Med andra ord härleds bedömningen av kriterierna från beskrivningen av de olika brottsrekvisiten. Fastän kriteriernas vikt kan variera mellan olika brottstyper ska bedömningskriterierna för brottsenhet tillämpas konsekvent på varje brottsrekvisit (se Ulväng 2011, s. 1039). Detta förutsätts speciellt i en situation där gärningssätten motsvarar varandra. Straffbestämmelsens

ordalydelse ger i allmänhet bara riktlinjer för bedömningen av huruvida det är fråga om ett eller flera brott (likaså Jareborg 2001, s. 439). I särskilt svåra fall räcker inte lagens ordalydelse ensam till för att avgöra gränsdragningen mellan ett och flera brott (se Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 468).

I Finland har gränsdragningen mellan ett och flera brott traditionellt gjorts på basis av huruvida gärningarna är att anse som ett eller flera brott utifrån ett så kallat naturligt betraktelsesätt (LaUB 15/1990 rd, s. 3). Också högsta domstolen har hänvisat till det naturliga betraktelsesättet när domstolen har gjort en gränsdragning mellan ett och flera brott (t.ex. HD 2004:33, HD 2007:102, HD 2018:17 och HD 2022:2). I allmänhet har gärningens tids-, rums- och personmässiga samband samt samma motivgrund ansetts vara kriterier som ingår i det naturliga betraktelsesättet (se Frände 2012, s. 295; Tapani – Tolvanen 2016, s. 261-262). Utöver dessa kriterier inverkar straffbestämmelsernas utformning, lagstiftningens målsättningar, de rättsliga intressen som skyddas genom straffbestämmelsen och antalet målsägande på bedömningen av om gärningarna ska betraktas som ett eller flera brott (t.ex. HD 1997:117, HD 2007:38 och HD 2017:92). När det gäller vissa brott kan de olika kriterierna ges mindre vikt och straffbestämmelsernas utformning, lagstiftningens målsättningar och de värden som skyddas varierar också mellan de olika brotten (HD 1997:117). Utöver vad som nämnts ovan måste även omständigheterna i fallet beaktas vid bestämmandet av brottsenhet. Mycket olika gärningssätt bör anses som olika brott, fastän gärningarna i sig uppfyller samma brottsrekvisit (se Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 605). Redogörelsen ovan visar att det inte går att ange några allmängiltiga regler om bestämmandet av brottsenhet, eftersom såväl brottstyperna som sätten brotten begås på skiljer sig åt (likaså Nuutila 1997, s. 369).

Vid bestämmandet av brottsenhet kommer man ofta långt med att beakta gärningstidpunkten och gärningsplatsen samt antalet målsägande (Frände 2012, s. 295). Som tidigare nämnts kan dock olika omständigheter för olika brott i slutändan inverka på om gärningarna ska anses utgöra ett eller flera brott. Exempelvis i avgörandet HD 2002:33 ansågs gärningspersonen ha gjort sig skyldig till 16 stölder eftersom personen under en två dagars bilresa hade stulit varor från sammanlagt 16 olika butiker på tio olika orter. Här fäste domstolen vikt vid antalet målsägande i stället för det tids- (två dagar) och rumsmässiga (bilresan) sambandet mellan gärningarna. I avgörandet HD 2008:18 fördelades gärningarna på flera skattebedrägerier som gällde olaglig import av olika cigarettpartier vid olika tidpunkter. Cigaretterna hade förts in i landet vid fyra olika tillfällen åren 2004-2005 utan anmälan till Tullen. Högsta domstolens motivering i fråga om brottsenhet är knapphändig, men av motiveringen kan utläsas att varje import av ett cigarettparti hade förutsatt ett nytt uppdrag och ett nytt beslut att begå brott, vilket medförde att varje gränspassage och cigarettsmuggling utgjorde ett enskilt brott.

I avgörandet HD 2011:84 dömdes gärningspersonen för grovt bedrägeri, eftersom personen hade skickat ett likartat vilseledande offertbrev till

sammanlagt 6 694 företag varav 315 hade betalat en avgift på 587 euro. I rättslitteraturen har bedömningen varit att bestämmandet av brottsenhet i fallet baserade sig på gärningens tids-, rums- och personmässiga samband samt i synnerhet på gärningspersonens samma motivgrund (Tapani – Tolvanen 2016, s. 263). Avgörandet avvek från det traditionella sättet att bestämma brottsenhet för bedrägeribrott, vilket utgår från antalet målsägande (likaså Frände 2012, s. 296). I fallet fästes större vikt vid sättet på vilket brottet hade begåtts (se Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 416). I rättslitteraturen har på goda grunder konstaterats att i fråga om bedrägeribrott kan en målsägandebaserad enhetsbestämning i vissa fall, såsom nätbedrägerier, leda till ett otillfredsställande avgörande och därför måste enhetsbestämningen skilja sig åt mellan olika gärningssätt (se närmare Tapani – Tolvanen 2016, s. 262-263).

Avgörandet HD 2018:17 handlade om förskingring. I detta fall ansågs gärningspersonens förfarande utgöra en grov förskingring trots den långa gärningstiden (16 år), eftersom gärningens motivgrund hela tiden var densamma, gärningen riktade sig mot samma målsägande och gärningssättet var likartat under hela förfarandet. Fastän gärningstiden var lång och det fanns uppehåll mellan de enskilda gärningarna, så ansåg högsta domstolen att gärningspersonens förfarande bildade en sammanhängande helhet. Avgörandet har kritiserats framför allt för att i fallet ansågs även ett av de viktigaste kriterierna – *det tidsmässiga sambandet* – ha uppfyllts, fastän det stundtals hade förflutit mycket lång tid (som mest nästan fyra år) mellan de enskilda gärningarna. Högsta domstolens tolkning innebär en risk att betydelsen av kriteriet i fråga minskar (Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 597-598; Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 419, fotnot 1063).

2.2. *Brottsenhetens inverkan på preskription av åtalsrätten*

Om flera gärningar som följer på varandra anses utgöra ett brott, kan det i ett enskilt fall medföra att gärningen kvalificeras som den grövre brottsformen, vilket påverkar längden på preskriptionstiden för åtalsrätten (se Tapani 2012, s. 227 och även Andenæs 2016, s. 370). Att en gärningsserie anses utgöra ett brott inverkar dessutom på vid vilken tidpunkt preskriptionstiden för åtalsrätten börjar löpa, eftersom vid handlingsbrott börjar preskriptionstiden för åtalsrätten löpa först från den sista delhandlingen, dvs. när det brottsliga förfarandet upphör (se Frände 2012, s. 320; Koponen 2015, s. 614; se även Waaben 1997, s. 103-104). En sådan situation var det fråga om i bland annat avgörandet HD 2018:17 där förskingringarna som utförts under 16 år ansågs utgöra en grov förskingring och således hade inte en enda av delhandlingarna preskriberats. En annorlunda enhetsbestämning hade medfört att några av gärningarna skulle ha hunnit preskriberas (närmare om avgörandet se Frände 2020, s. 125-126). Vidare i avgörandet HD 2010:1 dömdes den verkställande direktören för arbetsgivarföretaget för arbetarskyddsbrott och diskriminering i arbetslivet. Gärningarna riktade sig mot fyra olika arbetstagare på så sätt att mellan den första gärningen och de tre sista gärningarna hade cirka ett

år förflutit. Högsta domstolens slutsats blev att gärningarna skulle anses utgöra samma brott, således hade åtalsrätten inte preskriberats, inte ens för den första gärningen.

Om något brott däremot anses utgöra flera brott, kan det hända att åtalet delvis förkastas på grund av att åtalsrätten har preskriberats (se Koponen 2015, s. 610-611), eftersom varje brott då har en egen tidpunkt för när preskriptionstiden för åtalsrätten börjar respektive upphör (se Tolvanen 2006, s. 361; Matikkala 2018, s. 200). Så var fallet i exempelvis avgörandet HD 2017:92 där upphandlingsbeslut som hade fattats vid två olika åklagarämbeten vid olika tidpunkter och som belastades av jäv ansågs utgöra var sin helhet. Enligt högsta domstolen visade gärningspersonens förfarande inte på en gemensam brottslig motivgrund eller viljeinriktning som skulle ha medfört att det var fråga om en fortsättning av samma brott. Att gärningarna ansågs utgöra två olika tjänstebrott ledde till att åtalsrätten för det påstådda brottet mot tjänsteplikt åren 2007-2009 hade hunnit preskriberas (närmare om avgörandet se Frände 2018, s. 202-204; Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 418-419).

3. Brottsenhet vid koppleri och människohandel

3.1. Brottsenhet vid koppleri

Vid koppleri har man traditionellt ansett att det är fråga om ett brott fastän gärningen har pågått länge (Ulväng 2013, s. 254; se även Waaben 1997, s. 63 och 104). Exempelvis i avgörandet HD 1995 II 91 dömdes gärningspersonen för ett koppleri då personen åtminstone tre gånger hade låtit sitt rum användas till prostitution. Vidare i avgörandet HD 1960 II 114 ansågs koppleriverksamhet som pågått en lång tid och i olika bostäder utgöra endast ett brott. Vid bestämmandet av brottsenhet vid koppleri har man inte fäst vikt vid antalet personer som säljer sextjänster och ännu mindre vid antalet fall av utnyttjande (Koskinen 1973, s. 187; Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 471). I fråga om koppleri har synen alltså varit att samma verksamhet som pågått oavbrutet utgör ett brott (likaså Nuutila 1997, s. 381), fastän gärningspersonens förfarande vid en och samma koppleriverksamhet skulle ha uppfyllt flera olika gärningssätt. Enligt Koskinen är det först när det har förekommit ett tidsmässigt långt avbrott i kombination med en ny motivgrund hos gärningspersonen som man kan anse att hinder finns för att betrakta gärningarna som ett koppleribrott (Koskinen 1973, s. 185-187). Koppleriverksamhet som avslutats på en plats och senare inletts på en annan plats kan i ett enskilt fall anses utgöra två koppleribrott (Frände 2012, s. 298; Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 422). I sådana situationer kan gärningarna på goda grunder anses visa på ett nytt och övervägt beslut att begå brott samt gärningarnas tids- och rumsmässiga samband avskiljer dem från varandra så att de utgör separata brott.

I avgörandet HD 2007:38 tog högsta domstolen ställning till brottsenhet vid koppleri. Fallet handlade om att gärningspersonen i flera års tid hade

rekryterat utländska prostituerade för att erbjuda sextjänster och ordnat bostäder för detta ändamål. Gärningspersonen hade skaffat nödvändig utrustning för verksamheten och annonserat i tidningar. Högsta domstolen dömde gärningspersonen för ett koppleri. Högsta domstolen betonade att enligt etablerad praxis anses koppleri utgöra ett brott fastän verksamheten har pågått flera år. Därtill konstaterade högsta domstolen att i fråga om fortlöpande brott, såsom koppleri, är det rentav omöjligt att åtskilja de enskilda gärningarna från helheten och att dela upp helheten i flera brott strider mot det naturliga betraktelsesättet (närmare om avgörandet se Tapani – Tolvanen 2016, s. 266-267). Även om det i avgörandet HD 2007:38 konstateras att det är naturligt att brott såsom koppleri utgör en brottsenhet, kan man inte direkt från avgörandet härleda några entydiga, allmängiltiga riktlinjer för bestämmande av brottsenhet vid fortlöpande brott. Detta beror på att vid bestämmandet av brottsenhet måste man skilja olika typer av fortlöpande brott från varandra bland annat på basis av vilket skyddsintresse som skyddas genom straffbestämmelsen i fråga. I allmänhet rör det sig om flera brott vid fortlöpande brott när det lagstridiga sakförhållandet har upphört för att sedan börja igen som ett resultat av en ny handling (Heinonen 1968, s. 393; RP 40/1990 rd, s. 39). Det är klart att när avståndet mellan gärningarna växer nås i något skede en punkt då det inte längre är fråga om ett brott (Nuutila 1997, s. 380). Vad som kan anses vara en *tillräckligt lång tid* är en omständighet som innebär uppskattning och det går inte att ge entydiga riktlinjer för enhetsbestämning av alla fortlöpande brott. I det enskilda fallet bör vikt fästas vid fakta i fallet och gärningsförhållandena som helhet.

Som nämnts ovan har koppleri traditionellt ansetts utgöra ett brott, om det inte har förekommit ett tillräckligt långvarigt tids- och rumsmässigt avbrott i verksamheten. För koppleri och liknande fortlöpande brott som pågår en viss tid börjar preskriptionstiden för åtalsrätten löpa när den brottsliga verksamheten upphör (liksom Matikkala 2021, s. 474). Om koppleriverksamheten senare inleds på nytt, gäller en specifik preskriptionstid för det nya brottet, dvs. preskriptionstiden börjar respektive upphör att löpa vid en viss tidpunkt med avseende på brottet i fråga. Åtalsrätten för koppleri och grovt koppleri preskriberas efter 10 år. Om målsäganden är yngre än 18 år preskriberas åtalsrätten tidigast när målsäganden fyller 28 år (SL 8 kap. 1 § 2 mom. 2 punkten och 5 mom.).

3.2. *Brottsenhet vid människohandel*

Brottsenhet vid människohandel har bestämts på samma sätt som vid koppleri, dvs. antalet målsägande (brottsoffer) har inte beaktats, utan gärningen har buntats ihop till en helhet (se Jareborg – Friberg 2011, s. 45). I Finland har högsta domstolen tagit ställning till brottsenhet vid människohandel och närmast sig frågan ur en annan synvinkel. Det färskaste avgörandet HD 2022:2 handlade huvudsakligen om arbetsrelaterad människohandel. I fallet hade gärningspersonen rekryterat målsägandena från Thailand till Finland genom

att vilseleda dem i fråga om inkvarteringsförhållandena och förtjänstmöjligheterna i Finland. Gärningspersonen hade transporterat, tagit emot och inhyst 26 målsägande samt utnyttjat deras beroendeställning och skyddslösa läge. Gärningspersonen hade satt dem i tvångsarbete i form av att plocka bär och svamp samt utsatt dem för människovärdeskränkande omständigheter beträffande inkvarteringsförhållandena.

I det ovannämnda fallet fanns det obestriddigen en gemensam helhet i fråga om motivgrunden för gärningspersonens förfarande och det tidsmässiga sambandet mellan delhandlingarna. Högsta domstolen fäste dock inte vikt vid dessa grunder för enhetsbestämning när det gällde brottsenheten i fallet. Högsta domstolen konstaterade att enligt den etablerade tolkningen anses grova kränkningar av rättigheter som hänför sig till den enskilda personen, såsom rätten till liv, hälsa, frihet och sexuell självbestämmanderätt, i regel utgöra separata gärningar i enlighet med antalet målsägande (se t.ex. HD 2010:1 och HD 2010:88). Exempelvis i det tidigare nämnda avgörandet HD 2010:1 dömdes gärningspersonen för fyra fall av sexuellt utnyttjande, diskriminering i arbetslivet och arbetarskyddsbrott i enlighet med antalet målsägande. I avgörandet HD 2022:2 betonade högsta domstolen att vid människohandel är det klart fråga om personinriktade brott och typiskt sett kränks offrets frihet, självbestämmanderätt och personliga trygghet. Högsta domstolen ansåg att eftersom huvudsyftet med straffbestämmelsen om människohandel är att trygga de ovannämnda skyddsintressena, talade detta för en *målsägandebaserad* enhetsbestämning enligt principerna om brottsenhet. Högsta domstolens slutsats blev att gärningspersonen hade gjort sig skyldig till 26 fall av människohandel i stället för ett enda människohandelsbrott.

I rättslitteraturen har konstaterats att när det gäller brott som direkt riktar sig mot personrelaterade rättigheter så finns det skäl att fästa större vikt vid antalet målsägande vid bestämmandet av brottsenhet (se Jareborg 2001, s. 441; Ulväng 2013, s. 211-212). Min försiktiga bedömning är att till följd av HD 2022:2 minskar betydelsen av ett tids- och rumsmässigt samband samt gärningspersonens motivgrund vid bestämmandet av brottsenhet för sådana brott där det klart finns en målsägande och som riktar sig mot grundläggande skyddsintressen som gäller varje enskild person, exempelvis frihet eller självbestämmanderätt. Speciellt betydelsen av ett tidsmässigt samband kan minska i framtiden då man beaktar även högsta domstolens avgörande HD 2018:17 om förskingring.

Prejudikatet HD 2022:2 förenklar onekligen bestämmandet av brottsenhet vid människohandel. Eftersom brottsenhet vid människohandelsbrott bestäms utifrån antalet målsägande behöver man inte längre fästa vikt vid exempelvis olikheter i fråga om gärningssätt. Om gärningspersonen till exempel rekryterar en person till tvångsarbete, inhyser en annan person och transporterar en tredje person i människohandelssyfte, så bestäms brottsenheten utifrån antalet målsägande. I en sådan situation behöver man inte fundera på om gärningssätten till sin art skiljer sig så märkbart från varandra att gärningen

borde anses utgöra flera brott i stället för ett brott. Innan avgörandet HD 2022:2 skulle också en sådan bedömning ha kunnat bli aktuell vid bestämmandet av brottsenhet.

Hur ska då brottsenhet bestämmas vid andra typer av människohandel? Jag anser att en konsekvent tillämpning av straffbestämmelsen om människohandel förutsätter att vid alla typer av människohandel ska enhetsbestämningen göras på basis av *antalet målsägande*. Därför ska gärningspersonen dömas för tre fall av människohandel som hänför sig till sexuellt utnyttjande, om gärningspersonen utsätter tre personer för sexuellt utnyttjande på det sätt som anges i straffbestämmelsen om människohandel. Däremot om ett av fallen av människohandel uppfyller brottsrekvisitet för grov människohandel exempelvis för att offret är yngre än 18 år och gärningen även bedömd som en helhet är grov (SL 25 kap. 3 a § 1 mom. 3 punkten), ska gärningspersonen dömas för ett fall av grov människohandel och två fall av människohandel av normalgraden. Min föreslagna lösning för enhetsbestämning grundar sig inte på att det skulle vara fråga om två olika brott. I rättslitteraturen har det nämligen betonats att vid bestämmandet av brottsenhet ska man inte beakta grovhetsbedömningen, eftersom straffbestämmelserna skiljer sig från varandra endast i fråga om grovhetsbedömningen. Om man beaktade grovhetsbedömningen, skulle enhetsbestämningen bli slumpmässig (se Jareborg 2001, s. 439). Enhetsbestämningen i mitt exempel fall grundar sig i stället på antalet målsägande. Med andra ord, i mitt exempel inkluderas inte två fall av människohandel av normalgraden i grov människohandel. En annorlunda tolkning skulle medföra att bestämmandet av brottsenhet vid människohandel blir slumpmässigt på basis av skillnaderna i fakta, vilket inte kan anses som önskvärt med hänsyn till likvärdigheten mellan gärningspersoner. Dessutom skulle gärningspersonerna försättas i en ojämlig ställning vid bestämmandet av straff, eftersom i alla slags fall av flera brott är det möjligt att överskrida det strängaste maximistraffet för ett enskilt brott (se Koskinen 2013, s. 187). Då skulle straffskalan bli annorlunda beroende på om gärningen anses utgöra ett eller flera fall av människohandel och om det aktuella fallet gäller exempelvis arbetsrelaterad människohandel eller människohandel som hänför sig till sexuellt utnyttjande. En konsekvent tillämpning förutsätter således att alla fall av människohandel bedöms på samma sätt i fråga om bestämmandet av brottsenhet.

Slutligen finns det skäl att notera frågan om preskription av åtalsrätten. Eftersom människohandel numera enhetsbestäms som separata brott utifrån antalet målsägande, har varje människohandelsbrott en egen tidpunkt för när preskriptionstiden för åtalsrätten börjar respektive upphör. Det är fullt möjligt att några av människohandelsoffren redan har kunnat frigöra sig från exempelvis tvångsarbete, medan andra nyss har rekryterats och fallit offer för människohandel. Därför måste man fästa vikt vid fakta i långvariga gärningsserier där de första delhandlingarna kan ha preskriberats innan åtal anses ha blivit väckt på ett sätt som avbryter preskriptionstiden när den som

ska åtalas lagligen har delgivits en stämning enligt SL 8 kap. 3 § 1 mom. I praktiken är det dock inte särskilt sannolikt att åtalsrätten har preskriberats för människohandelsbrott, eftersom preskriptionstiden för åtalsrätten för människohandel är tio år och för grov människohandel tjugo år (SL 8 kap. 1 § 2 mom. 1-2 punkten). Om människohandeln eller den grova människohandeln har riktat sig mot en person som inte har fyllt 18 år, preskriberas åtalsrätten tidigast när målsäganden fyller 28 år (SL 8 kap. 1 § 5 mom.).

3.3. *Inverkan av brottsenhet vid människohandel på brottsenhet vid koppleri*

I det här avsnittet analyser jag om rättsnormen för bestämmande av brottsenhet vid människohandel inverkar på bestämmande av brottsenhet vid koppleri. Detta förutsätter först att en analys av huruvida koppleri och människohandel har en så pass nära relation till varandra att rättsnormen för bestämmande av brottsenhet vid människohandel kan tillämpas på koppleri. Om svaret är ja, behövs därefter en analys av vad avgörandet HD 2022:2 mer exakt får till följd för bestämmande av brottsenhet vid koppleri.

I föregående avsnitt konstaterade jag att man inte ska fästa vikt vid grovhetsbedömningen när man avgör huruvida ett brottsligt förfarande utgör ett eller flera brott. Motsvarande tankesätt ska tillämpas från fall till fall i situationer där något brott annars har ett subordinationsförhållande till ett annat brott (Asp – Ulväng – Jareborg 2013, s. 478). Det är fråga om subordination när en brottstyp helt och hållet inkluderas i en annan brottstyp (Jareborg 2001, s. 432; Frände 2012, s. 289). Exempelvis en mer klandervärd gärning innefattar en mindre klandervärd gärning, om gärningarna till sin art hör till samma brottstyp (Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 568). Precis en sådan situation är det fråga om vid människohandel som hänför sig till sexuellt utnyttjande samt vid koppleri. Detta beror *för det första* på att (grovt) koppleri till gärningssättet påminner mycket om människohandel (i samma riktning Johansson – Trost – Wennberg 2021, BrB 4:1 a, s. 8-9). *För det andra* inkluderas koppleri i människohandel enligt ordalydelsen av SL 25 kap. 3 § («i syfte att göra personen till föremål för sexuellt utnyttjande i enlighet med 20 kap. 10 § 1 mom. 1 punkten»). *För det tredje* har koppleri och människohandel likställts i straffbestämmelsen i SL 20 kap. 8 § om utnyttjande av person som är föremål för sexhandel.

Utöver vad som nämnts ovan kan straffbestämmelserna om koppleri och människohandel anses trygga samma skyddsintressen i stor utsträckning. Fastän koppleribrottets art och straffbestämmelsens skyddsintresse inte allmänt sett är helt tydliga (Koivukari – Korkka-Knuts – Mahmood – Melander 2022, s. 321), kan man på goda grunder anse att bakom straffbestämmelserna om koppleri och människohandel finns samma skyddsintressen. *För det första* anknyter koppleribestämmelsen till skyddet av sexuell självbestämmanderätt, eftersom vid prostitution som hänför sig till koppleri befinner sig sexsäljaren inte i en jämlik ställning i förhållande till koppleriutövaren och sexköparen (se Tolvanen 2003, s. 186 och även Kimpimäki 2009, s. 168). *För det andra* anknyter

självbestämmanderätten i sin tur till sexsäljarens frihet, eftersom sexsäljaren inte nödvändigtvis skulle samtycka till sexuellt umgänge, om han eller hon kunde fritt bestämma och välja sin sexpartner (se Rautio – Ojala 2022, s. 513). I en sådan situation saknar sexsäljaren en verklig möjlighet att fritt välja var, när och med vem han eller hon har sexuellt umgänge. Var och ens rätt att utöva sin egen sexualitet på det sätt man vill hänger således ihop med sexuell självbestämmanderätt, personlig frihet och integritet (se RP 13/2022 rd, s. 34 och även Tolvanen 2003, s. 186-187). För det tredje är utövande av prostitution ofta en följd av sociala och andra problem, vilka förvärras av att sälja sextjänster (Rautio – Ojala 2022, s. 513). Detta har i sin tur ett tydligt samband med sexsäljarens psykiska och fysiska hälsa (se Tolvanen 2003, s. 187).

Redogörelsen ovan visar att genom straffbestämmelsen om koppleri skyddas varken sedlighet eller moraliska värden, utan det som skyddas är grundläggande och mänskliga rättigheter som följer av grundlagen och internationella människorättskonventioner (likaså i allmänhet Ojala 2014, s. 3-5). Dessa värden är desamma som skyddas genom straffbestämmelsen om människohandel. Skyddsintressena som tryggas genom straffbestämmelserna om koppleri och människohandel är enligt min åsikt desamma oberoende av hurdan koppleri det är fråga om och vilken underordnad ställning en person har i förhållande till utnyttjaren, fastän exempelvis en kränkning av den sexuella självbestämmanderätten är grövre ju mer underordnad ställningen är (se Rautio – Ojala 2022, s. 513-514). Det ska noteras att när brottsligheten förändras finns det en risk för att personer som är föremål för koppleri blir alltmer utnyttjade. Detta äventyrar i sin tur koppleroffrens självbestämmanderätt (se Kimpimäki 2009, s. 168).

Maximistraflet för människohandel av normalgraden (fängelse i sex år) är strängare än maximistraflet för koppleri (fängelse i tre år). Av den här orsaken inkluderas koppleri i den mer klandervärda gärningen, dvs. människohandel, när tillämpningsvillkoren för straffbestämmelsen om människohandel uppfylls. Även grovt koppleri ska anses ingå i normalgraden av människohandel, fastän dessa brott har samma straffskala. Detta beror på att gärningssätten för människohandel, såsom att begränsa offrets bestämmanderätt, är mer klandervärda än grovt koppleri (RP 34/2004 rd, s. 98).

De ovannämnda aspekterna kan tala för en tolkning enligt vilken människohandel som hänför sig till sexuellt utnyttjande och koppleri ska betraktas som »samma« brott med avseende på bestämmande av brottsenhet, vilket medför att normen för enhetsbestämning vid människohandel kan tillämpas på enhetsbestämning vid koppleri. Därför anser jag att efter avgörandet HD 2022:2 kan också brottsenhet vid koppleri bestämmas utifrån antalet målsägande, dvs. vid enhetsbestämningen av koppleri ska vikt i regel fästas vid antalet sexsäljare oavsett vilket gärningssätt det är fråga om. Om gärningspersonen till exempel hyr två olika bostäder åt två olika prostituerade i exploateringssyfte, är det fråga om två fall av koppleri enligt den ovannämnda tolkningen, eftersom koppleroffren är två till antalet. Enligt min åsikt blir situationen inte en annan

om gärningspersonen hyr en bostad åt två prostituerade i exploaterings syfte. En annorlunda tolkning skulle leda till otillfredsställande och slumpartade slutsatser. Saken är nämligen den att om slutsatsen i ett fall blir att gärningen inte uppfyller brottsrekvisitet för människohandel som hänför sig till sexuellt utnyttjande, så kan gärningen vara straffbar som (grovt) koppleri, vilket också ofta sker i praktiken (likaså Johansson – Trost – Wennberg 2021, BrB 6:12, s. 4). I en sådan situation måste brottsenheten bestämmas likadant oberoende av vilket brottsrekvisit (människohandel eller koppleri) som gärningspersonens förfarande slutligen uppfyller. För det första är detta motiverat med hänsyn till bestämmandet av straffskala, eftersom när det är fråga om flera brott är det möjligt att överskrida det strängaste maximistraffet för ett enskilt brott. För det andra har detta betydelse för från vilken tidpunkt preskriptionstiden av åtalsrätten börjar löpa. Tidpunkten för när preskriptionstiden för åtalsrätten börjar respektive upphör ska bestämmas på samma sätt vid både människohandel och koppleri. Annars skiljer sig tidpunkterna åt på det sätt som diskuterats i avsnitten 3.1 och 3.2.

4. Sammanfattning

Vid rättsligt beslutsfattande stöter man ofta på frågor om brottskonkurrens (i samma riktning Andenæs 2016, s. 369). I praktiken beslutar åklagaren hur brottskonkurrensfrågan utformas i det aktuella fallet (se Ulväng 2013, s. 29-30; Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 405). Gränsdragningsfrågan om ett eller flera brott har dock betydelse också för förundersökningsmyndigheternas verksamhet. Om man i förundersökningen inte identifierar existensen av flera brott, kan detta inverka på vilka brott gärningspersonen åtalas för och vilket straff som yrkas. Därför är det ytterst viktigt att klargöra antalet målsägande vid utredningen av människohandel och koppleri, fastän detta kan vara utmanande exempelvis i en situation där utländska prostituerade har lämnat landet. Även tidpunkten för när de enskilda gärningarna har börjat och upphört måste utredas noggrant, eftersom detta inverkar på preskriptionen av åtalsrätten för enskilda människohandels- och koppleribrott. Rättsvetenskapens uppgift är i sin tur att lägga fram motiverade lösningar, stöda de praktiserande aktörerna genom analys av domstolarnas avgöranden (se Jareborg 2011, s. 123-124) och ge motiverade tolkningsrekommendationer bland annat om hur brottsenheten bör bestämmas för olika brott i olika situationer. I den här artikeln har jag gett rättskällebaserade tolkningsrekommendationer om hur gärningar bör enhetsbestämmas vid människohandel och koppleri.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att det naturliga betraktelsesättet och kriterierna som ingår däri samt andra kriterier som har utvecklats i rättsvetenskap och rättspraxis kompletterar de olika brottsrekvisiten genom att ange en riktning för bestämmandet av huruvida ett visst förfarande ska anses utgöra ett eller flera brott. Vid den slutliga enhetsbestämningen måste man dock

beakta skillnaderna mellan olika brottstyper, såsom vilket skyddsintresse som tryggas genom vilken straffbestämmelse. Därtill måste fakta i fallet beaktas vid bedömningen av förhållandet mellan ett och flera brott. Fakta i fallet och gärningssättens olikheter kan leda till att konklusionen av enhetsbestämningen blir olikartad. Kriterierna som har utvecklats i rättsvetenskap och rättspraxis får således olika vikt för olika brottsrekvisit och omständigheter. Dock kan vikten av kriterierna som läggs till grund för enhetsbestämningen ändra till följd av samhällsförändringar och rättspraxis. Så har skett exempelvis för ett av huvudkriterierna, det tidsmässiga sambandet. Man kan säga att vikten av detta kriterium vid bestämmandet av brottsenhet har i viss mån minskat, medan vikten av kriteriet som gäller antalet målsägande har ökat. En bidragande orsak till ökningen är strävan efter bättre skydd av brottsoffren. Det är värt att notera att några av bedömningskriterierna för enhetsbestämning (t.ex. gärningspersonens samma motivgrund, ett tids- och rumsmässigt samband samt antalet målsägande) som presenteras och analyserats i denna artikel är gemensamma också för lagkonkurrens (se närmare Luoto 2022, s. 414-417).

Min slutsats i artikeln är att efter avgörandet HD 2022:2 bör enhetsbestämningen vid människohandel och koppleri göras likadant på så vis att vikt fästs uttryckligen vid antalet brottsoffer, dvs. målsägande. Anledningen är att vid alla typer av människohandel, oavsett om det är fråga om arbetsrelaterad människohandel eller människohandel som hänför sig till sexuellt utnyttjande, bör bestämmandet av brottsenhet göras på samma sätt för att säkerställa en konsekvent tillämpning. Med avseende på brottsenhet bör koppleri och människohandel som hänför sig till sexuellt utnyttjande anses vara brott som är jämförbara med varandra, vilket talar för tolkningen att också koppleri ska i regel enhetsbestämmas utifrån antalet målsägande. Det ska noteras att även ockerliknande diskriminering i arbetslivet (SL 47 kap. 3 a §) som ligger nära arbetsrelaterad människohandel ska enhetsbestämmas på motsvarande sätt, dvs. människohandel och ockerliknande diskriminering i arbetslivet ska också anses vara brott som är jämförbara med varandra vid bestämmandet av brottsenhet. Av högsta domstolens avgöranden som har analyserats i den här artikeln följer att även i fråga om andra brott som starkt riktar sig mot personrelaterade rättigheter, ska allt större vikt fästas vid antalet målsägande när brottsenheten bestäms.

Kontaktuplysningar

Heikki Kallio: e-mail: heikki.kallio@uef.fi

Litteratur

- Andenæs, Johs, Almindelig strafferett. 6. utgave ved Georg Frederik Rieber-Mohn og Knut Erik Sæther. Universitetsforlaget AS 2016.
- Asp, Petter – Ulväng, Magnus – Jareborg, Nils, Kriminalrättens grunder. Andra omarbetade upplagan. Iustus Förlag 2013.
- Frände, Dan, Allmän straffrätt. Tredje upplagan. Forum Juris 2004.

- Frände, Dan, Allmän straffrätt. Fjärde upplagan. Forum Iuris 2012.
- Frände, Dan, HD:s straffrätts- och straffprocessrättspraxis år 2017. JFT 3-4/2018, s. 195-240.
- Frände, Dan, Högsta domstolens straffrätts- och straffprocessrättspraxis åren 2018 och 2019. JFT 2/2020, s. 95-214.
- Heinonen, Olavi, Syyteoikeuden vanhentumisesta II. Suksessiivi-/simultaanivanhentumisen vaihtoehdon piiriin kuuluvat tapaukset. Lakimies 1968, s. 388-398.
- Jareborg, Nils, Allmän kriminalrätt. Lustus Förlag 2001.
- Jareborg, Nils, Prolog till straffrätten. Lustus Förlag 2011.
- Jareborg, Nils – Friberg, Sandra, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten. Lustus Förlag 2011.
- Johansson, Stefan – Trost, Hedvig – Wennberg, Suzanne, Brottsbalken. En kommentar. Del I (1-12 kap.). Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m. Upplaga 10:2. Norstedts Juridik 2021.
- Kallio, Heikki, Toissijaisuuslausekkeet rikoslaisissa. Defensor Legis 1/2018, s. 19-36.
- Kimpimäki, Minna, Haureuden harjoittajista ihmiskaupan uhreihin. Lapin yliopistokustannus 2009.
- Koivukari, Kristiina – Korkka-Knuts, Heli – Mahmood, Venus – Melander, Sakari, Ihmiskauppa ja sen lähirikokset. Säännösten soveltamiskäytäntö. Valtioneuvoston kanslia 2022.
- Koponen, Pekka, Yksi vai useita rikoksia – rikosten yhtymisestä. Defensor Legis 4/2015, s. 609-625.
- Korkka-Knuts, Heli – Helenius, Dan – Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus. Edita Publishing Oy 2020.
- Koskinen, Pekka, Yksitekoisesta rikosten yhtymisestä erityisesti silmällä pitäen ideaali- ja reaalikonkurrenssin erottelua. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1973.
- Koskinen, Pekka, Rikosoikeuden yleiset opit ja rikosvastuun perusteet. I verket Lappi-Sepäälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. Neljäs, muuttamaton painos (fjärde oförändrade upplagan). SanomaPro 2013, s. 157-194.
- Luoto, Lauri, Lainkonkurrenssin ratkaisukriteerit KKO:n tuoreen oikeuskäytännön ja oikeustieteen valossa. Defensor Legis 2/2022, s. 403-418.
- Matikkala, Jussi, Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. 2. painos (2 upplagan). Edita 2021.
- Matikkala, Jussi, Seksuaalirikokset. I verket Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, Keskeiset rikokset. Neljäs laitos (fjärde versionen). Edita 2018, s. 115-202.
- Nuutila, Ari-Matti, Rikoslain yleinen osa. Kauppakamari 1997.
- Ojala, Timo, Seksuaalirikokset. Edita Publishing Oy 2014.
- Piippo, Jenna, Rikossäännösten oikeushyvälottuvuus lainkonkurrenssiarvioinnissa korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön valossa. Lakimies 3-4/2022, s. 645-668.
- Rautio, Ilkka – Ojala, Timo, i verket Lappi-Sepäälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. Viides, uudistettu painos (femte omarbetade upplagan). Alma Talent 2022, s. 506-568.
- Tapani, Jussi, Rikosten yksiköinti – marginaalista ytimeen? I verket Hyttinen, Tatu (toim.), Rikoksesta rangaistukseen. Juhlajulkaisu Pekka Viljanen 1952 – 26/8 – 2012. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2012, s. 221-239. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2011.12.005>
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, Straffrättens ansvarslära. Alma Talent 2016.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, Rikosoikeuden yleinen osa – vastuuoppi. Talentum 2008.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa – vastuuoppi. 3., uudistettu painos (3 reviderade upplagan). Alma Talent 2019.
- Tolvanen, Matti, Rikosoikeudellisen vanhentumisen ongelmia. Defensor Legis 3/2006, s. 359-369.

Tolvanen, Matti, Rikosoikeus moraalisen viestin viejänä – pohdintoja seksuaalipalvelun oston ja myynnin kriminalisoinnista kriminalisointiperiaatteiden valossa. Oikeus 2/2003, s. 181-190.

Ulväng, Magnus, Påföljdskonkurrens – problem och principer. Lustus Förlag 2005.

Ulväng, Magnus, Sammanläggning av flera systematiskt begångna brott till ett grovt brott – en replik. SvJT 2011, s. 1036-1049.

Ulväng, Magnus, Brottslighetskonkurrens. Om relationer mellan regler och fall. Lustus Förlag 2013.

Waaben, Knud, Strafferettens almindelige del I. Ansvarslæren. 4. reviderede opgave, 1. oplag. Gadjura A/S 1997.

Förförarbeten

Lagutskottets betänkande nr 15 om regeringens proposition RP 40/1990 rd, LaUB 15/1990 rd.

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till revidering av lagstiftningen om sammanträffande av brott, RP 40/1990 rd.

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av strafflagen och vissa lagar som har samband med den, RP 34/2004 rd.

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om sexualbrott, RP 13/2022 rd.